

ZIŅU IZLAIDUMS no ES narkotiku aģentūras Lisabonā

JAUNĀS NARKOTIKAS – „KUSTĪGĀ MĒRKĪ” GRŪTI TRĀPĪT

Kā norāda **EMCDDA**, inovatīvais un sarežģītais tirgus rada izaicinājumu narkotiku apkarošanas politikai

(05.11.2009., LISABONA, **publicēšana aizliegta līdz plkst. 10:00 pēc CET/Briseles laika**) Kā norāda **ES narkotiku aģentūra (EMCDDA)**, Eiropā sintētisko narkotiku tirgus kļūst arvien sarežģītāks un mainīgāks. Ražošanas procesos, produkcijas klāsta izveidē un tirgvedībā piegādātāji patlaban ir ļoti inovatīvi, kā arī demonstrē spēju ātri pielāgoties kontrolei. Bīstami attīstās arī jaunā tendence iekļaut tirgū likumīgas alternatīvas nelegālajām narkotikām (tā dēvētās “legālās apreibinošās vielas”). Grūtības trāpīt „kustīgā mērķī” ir izklāstītas „**2009. gada ziņojumā: situācija narkomānijas problēmas jomā Eiropā**”, kuru šodien Briselē prezentē **EMCDDA**.

ES agrīnās brīdināšanas sistēma ļauj labāk atklāt jaunās narkotikas

ES agrīnās brīdināšanas sistēma, kas kā ātrās reaģēšanas mehānisms tika izveidota 1997. gadā ⁽¹⁾, Eiropā gūst panākumus, atklājot jaunas narkotikas nelegālo narkotiku tirgū, Līdz šim ar šī kanāla palīdzību ir izsekotas vairāk nekā 90 vielas. 2008. gadā ar sistēmas starpniecību **ES dalībvalstis** paziņoja **EMCDDA** un **Eiropolam** par 13 jaunām psihoaktīvām vielām ⁽²⁾. No šīm vielām 11 vielas bija jaunas sintētiskās narkotikas, bet divas – augi (*kratom* un *kava*). Pirmo reizi tika ziņots par sintētisko kanabinoīdu *JWH-018*. To smēķējot rodas kaņepju iedarbībai līdzīgs efekts (skat. zemāk *Spice*). Šodien **EMCDDA** prezentē sintētisko kanabinoīdu tiešsaistes “narkotiku profilu” ⁽³⁾.

“Sintētisko kanabinoīdu parādīšanās raksturo “dizaina narkotiku” attīstības jaunāko posmu”, norādīts ziņojumā – sākotnēji tās bija narkotikas, kuru pamatā bija fentanils (80 gadi), tad parādījās fenetilamīni (80 gadu beigās), triptamīni (90 gadi), piperazīni un katinona atvasinājumi – 21. gadsimta sākumā. Jāuzsver arī, ka 2008. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem mazāks skaits atklāto vielu piederēja pie lielākajām ķīmiskajām grupām (fenetilamīni, triptamīni, piperazīni). Sešas no 13 vielām bija katinona atvasinājumi – *khat* sastāvā konstatēta psihoaktīva sastāvdaļa.

Monitorings internetā — EMCDDA uzrauga tiešsaistes narkotiku tirgu

Internets patlaban ir lielākā psihoaktīvo vielu tirdzniecības vieta, kas ļauj mazumtirgotājiem piedāvāt plašai sabiedrībai kontrolēto narkotiku alternatīvas. Šā gada ziņojumā īpaši uzsvērts tas, ka piegādātāji cenšoties izvairīties no kontroles, izvērs šādu legālu alternatīvu arvien plašāku tirdzniecību tiešsaistē.

Interneta uzraudzība “kļūst arvien nozīmīgāka jaunu tendenču atklāšanā”, norādīts ziņojumā. 2009. gadā **EMCDDA** uzraudzīja 115 tiešsaistes veikalus 17 Eiropas valstīs. Lielākā daļa identificēto tiešsaistes mazumtirgotāju darbojās **Apvienotajā Karalistē** (37 %), **Vācijā** (15 %), **Nīderlandē** (14 %) un **Rumānijā** (7 %).

Plašajā tiešsaistē piedāvāto vielu klāstā ir gan narkotikas, kuras dažās pasaules vietās jau ilglaicīgi ir izplatītas, gan laboratorijās sintezētas un uz cilvēkiem nepārbaudītas ķīmikālijas. 2009. gadā tirdzniecībā piedāvāto jauno produktu vidū ir “ballīšu tabletes”, kuras satur legālu alternatīvu patlaban kontrolētajai vielai *BZP* ⁽⁴⁾. Inovācijas tiešsaistes tirgū iekļauj arī pamanāmu zīmolu un saistoša iepakojuma radīšanu, tas īpaši labi redzams *Spice* gadījumā.

Vai Spice rāda nākotnes tendences?

Produkti ar "Spice" nosaukumu, kas bieži tiek tirgoti kā vīraks, agrīnā brīdināšanas sistēmā tiek uzraudzīti kopš 2008. gada. Informācija uz iepakojuma vēsta, ka tas ir zāļu vai augu maisījums (vismaz 14 sastāvdaļas) ⁽⁵⁾. Taču jaunākās pārbaudes liecina, ka dažās Spice partijās ir arī sintētiskie kanabinoīdi. Līdz 2009. gada oktobrim Spice produktos Eiropā ir atklāts *JWH-018* un astoņi citi sintētiskie kanabinoīdi. Šīs vielas nav norādītas informācijā par produktu, tāpēc patērētājs, iegādājoties Spice, var nezināt par to esamību sastāvā..

EMCDDA atklāj, ka 2009. gadā gandrīz puse (48 %) no 115 uzraudzītajiem tiešsaistes mazumtirgotājiem piedāvāja Spice. Visi šie mazumtirgotāji darbojas 14 Eiropas valstīs, taču vislielākais to skaits ir **Apvienotajā Karalistē** (42 %) un ievērojams daudzums arī **Rumānijā** (15 %), **Īrijā** (7 %) un **Latvijā** (7 %). Turklāt tika konstatēts, ka Spice ir pieejams *head* jeb *smart* veikalos, kas pārdod "legālas apreibinošas vielas", vismaz deviņās ES dalībvalstīs (**Čehijas Republikā, Vācijā, Latvijā, Lietuvā, Luksemburgā, Austrijā, Polijā, Portugālē, Apvienotajā Karalistē**).

Daudzas valstis, raizējoties par sintētisko kanabinoīdu izplatību, ir veikušas izmaiņas normatīvajos aktos, lai aizliegtu vai kā citādi kontrolētu Spice produktus vai līdzīgus maisījumus (**Vācija, Igaunija, Francija, Lietuva, Luksemburga, Austrija, Polija un Zviedrija**). Pēdējā laikā tiešsaistes tirgū tikuši konstatēti vismaz 27 smēķējami augu maisījumi, kurus piedāvā kā alternatīvu Spice, izmantojot dažādus nosaukumus (piemēram, "Smoke", "Sence"). Straujā Spice aizstājēju parādīšanās apliecina narkotiku tirgus spēju ātri reaģēt uz izmaiņām psihoaktīvo vielu juridiskajā statusā.

Komentējot pašreizējās tendences, **EMCDDA** direktors **Wolfgang Gotzs (Wolfgang Götz)** norāda: "Centieni apiet narkotiku kontroli, pārdodot neregulētas psihoaktīvās vielas, nav nekas jauns. Jaunums ir tas, cik plašs vielu klāsts šobrīd tiek izmantots, produktu, kam pievienotas nepareizas etiķetes, agresīvā tirdzniecība, arvien plašāka interneta izmantošana un ātrums, kādā tirgus reaģē uz kontroles pasākumiem. Ja Spice iezīmē nākotnes tendences, Eiropai būs jānodrošina atbilstoša reaģēšana, lai tiktu galā ar šo pieaugošo izaicinājumu."

CITAS TENDENCES SINTĒTISKO NARKOTIKU TIRGŪ

Jaunākās izmaiņas ekstazī tirgū

Kā norādīts šodienas ziņojumā, lielākajā daļā līdz 2007. gadam analizēto tablešu sastāvā parasti bija *MDMA* vai citas ekstazī līdzīgas vielas (piemēram, *MDA*, *MDEA*). Tomēr jaunākie provizorisks dati liecina, ka dažās ES valstīs, iespējams, notiek izmaiņas. Piemēram, apmēram pusei **Dānijā** un **Nīderlandē** atsavināto vai pārdoto ekstazī tablešu tika konstatēts, ka tās satur nevis *MDMA*, bet gan *mCPP* ⁽⁶⁾.

Izmaiņas ekstazī tirgū varētu būt rezultāts arvien sekmīgākajiem centieniem novērst nelegālo vielu ražošanā izmantoto prekursoru un kontrolēto ķīmikāliju izplatību (skatīt attiecīgo tabulu 4. nodaļā). Visplašāk *MDMA* izgatavošanai izmantotā prekursora *PMK* deficīts varētu būt viens no izskaidrojumiem jaunajām ekstazī izgatavošanas izmaiņām. Pagaidām gan vēl nevar secināt, vai tā ir tikai īslaicīga parādība vai arī liecina par daudz būtiskākām tirgus izmaiņām. **EMCDDA** un **Eiropols** 2010. gadā veiks kopīgu ekstazī tirgus analīzi.

Eiropa joprojām ir vieta pasaulē, kur ekstazī ražo visvairāk, tā izgatavošana ir koncentrēta **Nīderlandē** un **Beļģijā**, kā arī mazākā apmērā — **Vācijā, Apvienotajā Karalistē** un **Polijā**. Eiropā 2007. gadā tika pārtverti apmēram 13 miljoni ekstazī tablešu. Tiek lēsts, ka ekstazī dzīves laikā ir pamēģinājuši 10 miljoni pieaugušo eiropiešu (vecumā no 15 līdz 64 gadiem) un apmēram 2,5 miljoni ir to lietojuši pēdējā gada laikā. Lielākā daļa lietotāju ir gados jauni pieaugušie (15–34 gadu vecumā), un apmēram 7,5 miljoni no viņiem ir vismaz vienu reizi pamēģinājuši ekstazī, bet apmēram divi miljoni ir to lietojuši pēdējā gada laikā. Ekstazī lietošanas tendences Eiropā kopumā ir stabilas (skatīt attēlu *GPS-21*, i) un ii) daļu).

Metamfetamīns iekaro jaunas teritorijas

Metamfetamīns joprojām nav īpaši izplatīts Rietumeiropas stimulējošo narkotiku tirgū, kurā joprojām dominē kokaīns vai amfetamīns. Tomēr dažas pazīmes liecina, ka metamfetamīns sāk parādīties jaunās teritorijās.

Metamfetamīna lietošana ilgu gadu Eiropā bija koncentrēta **Čehijas Republikā**. Tomēr saskaņā ar pašreizējo ziņojumu šī narkotika kļūst aizvien pieejamāka Ziemeļeiropā, piemēram, **Norvēģijā** un **Zviedrijā**, kur līdz šim kā stimulējošo narkotiku izmantoja amfetamīnu. Arī šajā gadījumā būtiska nozīme ir tirgus faktoriem un prekursoru ķīmikāliju pieejamībai - ražotnes tiek izvietotas **Lietuvā**, kuras ģeogrāfiskais novietojums atvieglo metamfetamīna prekursora *BMK* importu no valstīm ārpus ES.

2007. gadā Eiropā ir ziņots par gandrīz 4 500 metamfetamīna atsavināšanas gadījumiem, kuros konfiscēti aptuveni 340 kg narkotiku. Līdz šim visvairāk atsavināšanas gadījumu ir noticis **Norvēģijā** (1 284), kur ir atklāts vislielākais metamfetamīna daudzums (167 kg). Otrs lielākais metamfetamīna daudzums Eiropā tika atsavināts **Zviedrijā** (51 kg) (skat. tabulu *SZR 17* un *SZR 18*).

Metamfetamīna ražošana Eiropā iepriekš tika veikta nelielās "virtuves" laboratorijās **Čehijas Republikā**, kur šo narkotiku nelielā daudzumā parasti ražoja personīgam vai vietējam patēriņam (2007. gada laikā atklāja apmēram 390 šādas laboratorijas). Tomēr tagad **Eiropols** ziņo, ka mazs lielāku ražotņu skaits ir atklāts un likvidēts citās Eiropas vietās, piemēram, **Vācijā** un **Nīderlandē** ⁽⁷⁾.

Šodienas ziņojumā tiek brīdināts, ka "tomēr, ņemot vērā to, cik salīdzinoši viegli ir izgatavot metamfetamīnu, un to, cik ļoti negatīva ietekme šai narkotikai var būt uz sabiedrības veselību, bezrūpība nav pieļaujama." Kā piemēru var minēt **Slovākiju** – valsti, kurā ar metamfetamīnu saistītās problēmas pēdējo gadu laikā ir ievērojami palielinājušās. **Slovākijā** apmēram ceturtdaļa (26 %) visu pacientu, kas uzsāk ārstēšanos, patlaban kā savu primāro narkotiku norāda metamfetamīnu.

Komentējot pašreizējos atklājumus, **EMCDDA direktors** Volfgangs Gotzs (**Wolfgang Götz**) secina: "Ātrums, ar kādu paplašinās un attīstās narkotiku tirgus, atspoguļo to, kā globalizācija un tirgus inovācijas rada valstīm arvien lielākus izaicinājumus. Uzraudzības un reaģēšanas metodes uz jaunu psihoaktīvu vielu parādīšanos būs jāpārskata, ja vēlamies neatpalikt no jauno tendenču veidošanās tempa".

Piezīmes

2009. gada ziņojumā iekļautie dati ir par 2007. vai pēdējo pieejamo gadu.

Ar šajā ziņu izlaidumā minētajiem skaitļiem un tabulām var iepazīties 2009. gada statistikas biļetenā:

<http://www.emcdda.europa.eu/stats09>

Informācija par visiem *gada ziņojumiem*, ziņu izlaidumiem, pakalpojumiem un notikumiem, kā arī saites uz tiem ir pieejamas:

<http://www.emcdda.europa.eu/events/2009/annual-report>

Šā ziņu izlaiduma pamatā galvenokārt ir **EMCDDA gada** ziņojuma komentārs un astotā nodaļa.

⁽¹⁾ Vairāk informācijas: <http://www.emcdda.europa.eu/drug-situation/new-drugs> un

<http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index40105EN.html>

⁽²⁾ Visu vielu sarakstu skatīt **EMCDDA** un Eiropola 2008. gada ziņojuma par Padomes Lēmuma 2005/387/JHA ieviešanu

2. pielikumā: <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index33227EN.html>

⁽³⁾ Informācija par sintētiskajiem kanabinoīdiem: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/drug-profiles>

⁽⁴⁾ 2008. gada 3. martā ES Padome pieņēma lēmumu par 1-benzilpiperazīna (*BZP*) noteikšanu par jaunu psihoaktīvu vielu, kurai ES dalībvalstīs piemēro kontroles pasākumus un krimināltiesību normas. Skatīt:

<http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index16783EN.html>

⁽⁵⁾ Ar **EMCDDA** ziņojumu par *Spice* var iepazīties: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/thematic-papers>

⁽⁶⁾ *mCPP* tiek uzraudzīts ar agrīnās brīdināšanas sistēmas palīdzību kopš 2004. gada.

⁽⁷⁾ Skatīt **EMCDDA** un Eiropola ziņojuma „*Methamphetamine: a European Union perspective in the global context*“

(“Metamfetamīns. Eiropas Savienības perspektīva globālā kontekstā”) 20. lappusi:

<http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index82068EN.html>

Skatīt arī: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/drug-profiles/methamphetamine>